

AKIKRE BÜSZKÉK VAGYUNK

Válogatás

a *Fiatal bölcsészek a tudományért*
intézményközi TDK konferencián
bemutatott dolgozatokból

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
SAVARIA EGYETEMI KÖZPONT
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

SZÉCHENYI TERV

X 177755
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
SAVARIA EGYETEMI KÖZPONT
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR

AKIKRE BÜSZKÉK VAGYUNK

Válogatás a *Fiatal bölcsészek a tudományért*
intézményközi TDK konferencián bemutatott
dolgozatokból

SZOMBATHELY
2012

**Nyugat-magyarországi Egyetem
Savaria Egyetemi Központ
Bölcsészettudományi Kar
Felelős szerkesztő:**

Dr. habil. Jankovics Mária

**Technikai szerkesztő:
Baliné Sütő Mariann**

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001034000

Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó

ISBN 978-963-334-076-9

A felelős szerkesztő címe:
9700 Szombathely, Berzsenyi tér 2.
Telefon: 06-94-504-514
jmaria@btk.nyme.hu

X 177755

A kiadvány a TÁMOP-4.2.2.B-10/1-2012-0018 számú projekt
támogatásával készült
a Palatia Nyomda Kft. közreműködésével

Előszó

A hazai felsőoktatásban a tehetséggondozás legfontosabb, legjelentősebb formája a tudományos diákköri tevékenység. E tevékenységnek intézményünkben, a Nyugat-magyarországi Egyetemen is nagy hagyományai vannak. Az oktatás mellett a tehetségek felkarolását, támogatását mindig is rendkívül fontosnak tartottuk.

A Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Bölcsészettudományi Karán a tudományos kutatómunka iránt érdeklődő, szorgalmas diákoknak minden évben legalább egy alkalommal lehetőséget biztosítunk arra, hogy kari vagy szakterületi TDK konferenciák keretében kutatási eredményeiket másokkal is megismertessék, s hogy egy szakemberekből álló zsűri előtt is megmérettessenek. Ezzel a legjobbak egyúttal jogosultságot is szerezhhetnek a két-évente megrendezésre kerülő Országos Tudományos Diákköri Konferencián való részvételre, a széles szakmai nyilvánosság előtti bemutatkozásra.

A TÁMOP-4.2.2. B-10/1-2012-0018 *Talentum Hallgatói tehetséggondozás komplex feltételrendszerének fejlesztése a Nyugat-magyarországi Egyetemen* projekt támogatásának köszönhetően 2012. május 4-én a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Bölcsészettudományi Karán *Fiatal bölcsészek a tudományért* címmel intézményközi TDK konferencia megrendezésére került sor. Az országos konferenciára tudományos kutatómunkájuk eredményeit bemutató dolgozatukkal bármely magyarországi felsőoktatási intézményből jelentkezhetek az alap- és mesterképzésben részt vevő bölcsészhallgatók.

Az érdeklődés a vártnál is nagyobb volt: a Pécsi Tudományegyetemről 13, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről 13, a Szegedi Tudományegyetemről 7, a Nyugat-magyarországi Egyetemről 6, az Eszterházy Károly Főiskoláról 4, a Károli Gáspár Református Egyetemről 3, a Debreceni Egyetemről 2, a Miskolci Egyetemről 2, az Eötvös Lóránd Tudományegyetemről pedig 1 bölcsészhallgató vett részt rendezvényünkön előadással.

A két szekcióban bemutatott dolgozatok nagy részét a zsűri nagyon színvonalasnak ítélte, s javasolta a 2013. évi Országos Tudományos Diákköri Konferencián való bemutatásra.

Jelen kötetben 30 elhangzott előadás összefoglalóját találhatja az olvasó. A terjedelmi korlátok miatt minden hallgató legfeljebb 7 oldalban foglalhatta össze írásban a konferencián bemutatott anyagot.

Reményeink szerint ezzel a kötettel is sikerül bizonyítanunk, hogy Magyarországon számos ifjú tehetség tanul az egyetemek és főiskolák bölcsészkarain, akikre fokozottan oda kell figyelnünk, akiknek minden segítséget érdemes megadnunk.

Köszönetünket fejezzük ki a kötet szerzőinek, akik nem riadtak vissza a feladattól, a távolságtól és a megmérettetéstől, részt vettek a konferencián, s kérésünkre előadásuk összefoglalóját is időben eljuttatták címünkre. Külön köszönet illeti témavezető tanáraikat, akik önzetlenül vállalták e kellően nyitott, tehetséges hallgatók tudományos tevékenységének irányítását.

Szombathely, 2012. október

Dr. habil. Jankovics Mária
a konferencia főszervezője,
a kötet felelős szerkesztője

Tartalom

Előszó	3
Árvai Péter: <i>Lehet-e halálos a bűn?</i>	7
Benyeda Ivett Zsuzsanna: <i>A magyar személyes névmások státusza a névmási ciklusban</i>	15
Berecz Anita: <i>A lakásviszonyok vizsgálata a dualizmus kori Egerben</i>	24
Bonácz Ágnes: <i>Time the devourer</i>	32
Csermelyi József: <i>Új szempontok és új források a 15.századi Nyugat-Magyarország történetének kutatásában</i>	41
Csernus-L. Szilveszter: <i>Kossuth Lajos halála és temetése a magyarországi nemzetiségi sajtó tükrében</i>	48
Csizmadia Anna: <i>A „slam poetry” helye a kortárs irodalomban</i>	60
Ferenczy Nikolett: <i>Az elbeszélő halála – Az elbeszélő nyelvi megformáltságának kérdései Lengyel Péter Macskakő című regényében</i> ..	66
Góg Zsuzsanna: <i>Az argumentum-struktúra átrendeződése a műveltető szerkezetben. Mi történik az alapige ágensével?</i>	74
Gulyás Martin: <i>Forradalom vagy ellenforradalom? Kádár János és Nagy Imre politikai koncepciói a közelmúltról</i>	84
Jaksa Csaba: <i>A balladák tragikumai</i>	95
Kollár Levente: <i>Magyarországi jezsuiták az újkori Latin-Amerikában – Éder Ferenc Brevis Discriptio Missionum Societatis Jesu Provinciae vulgo Los Moxos című munkája</i>	103
Kósa Viola: <i>Velem Szent-Vid hegyen előkerült bronzkori haj- és dísztükrű báró Miske Kálmán munkássága nyomán</i>	111
Köcsky Réka: <i>A magyar infinitívuszi ígét vonzó ígék típusai</i>	123
Kromják Laura: <i>„Femine Gospels”: The poetics of negotiating and subverting gendered female positions in Carol Ann Duffy’s work</i>	131
Lakics Nóra: <i>Térről térre. Public art a külföldi országokban</i>	140
Lipták-Pikó Judit: <i>A dekonstruált szubjektum Marie Darrieussecq Naissance des fantômes című regényében</i>	145
Nagy Máté: <i>A Bodroghöz helynevei – digitális-térinformatikai megközelítésben</i>	150

Németh Dániel: <i>Vásárhelyi-e a vásárhelyi Mária-cantilena?</i>	156
Németh Teodóra: <i>A –t végű igék felszólító alakjainak kijelentő módban való használatának vizsgálata: suksököl a magyar egyetemista?</i>	166
Ongjerth Hanna: <i>Vallási beavatási motívumok a Grimm-mesékben</i>	176
Pál Zsolt: <i>Bánk bán 3²D-ben</i>	183
Pálffy Eszter: <i>A szín-lelés Gyöngyösi István Márssal társolkodó Murányi Vénusában</i>	193
Pap Eliza: <i>A kiskunmajsai zsidóság útja a holokausztig</i>	199
Pauer László: <i>A ludi saeculares a korai principatus idején</i>	209
Ruszkai Zsófia: <i>Angol mediátorok a Rákóczi-szabadságharcról</i>	220
Szűcs Diána: <i>Az aszódi latin iskola diákságának társadalomtörténeti elemzése 1833-1862</i>	226
Vadász Noémi: <i>A beálló melléknévi igenév problémái</i>	234
Varga Adrienn Lilla: <i>Jankapuszta a korabeli sajtó tükrében. A marseille-i merényletet követő első híradások</i>	243
Zubor Attila: <i>Sir Walter Scott Ivanhoe: Nemzetek ellentétben</i>	252

KOSSUTH LAJOS HALÁLA ÉS TEMETÉSE A MAGYARORSZÁGI NEMZETISÉGI SAJTÓ TÜKRÉBEN

CSERNUS-L. SZILVESZTER

Szegedi Tudományegyetem – BTK

csernus.sz@gmail.com

Abstract

I examine the death and the funeral of Lajos Kossuth, just as the related political conditions of March and April of 1894., through twenty Serbian, Romanian, German, and Slovak newspapers of Hungary. The work searches the reasons, why the Romanian, Serbian, and Saxon nationalities refused the mourning of the „Magyarizing” Kossuth (the German and the Slovak groups represented the patriotic Hungarian attitude), as well as how the senecrologys, can be traced back to 1848-49, or how was the attitude to the Hungarian policy of the dualistic era reflected in them.

Keywords: Lajos Kossuth, nationalities, dualistic, 1894, Hungarian attitude

Bevezetés

A dualizmus egyben a nagy nemzeti temetések kora is volt Magyarország történelmében, melyek közül a legjelentősebb, sőt hazánk eddigi legnagyobb temetése, gyászceremóniája Kossuth Lajosé volt, 1894. tavaszán.

A boldog békeidők névvel fémjelzett Tisza-korszak utáni évek a társadalmi feszültségek jegyében teltek. A hazai nemzetiségek milliós tömegei nevében elit-jük, a kiegyezés óta eltelt több mint negyedszázad alatt szakadatlan küzdött a kormányzattal nemzetiségi jogaik érvényesítéséért. A nemzetiségi mozgalmak mellett a korszak a romantikus világképpel átítatott magyar hazafias öntudat időszak is; az ezeréves államiság büszke tudatával fémjelzett, belső szupremáciáját féltő magyar politika kora. A kormányon lévő Szabadelvű Párt a magyar nacionalizmust, a magyar nyelv és magyar hazafiság „fennhatóságát” a szentistváni állam határain belül egyre erősebben igyekezett érvényesíteni; a közelgő Millennium hangulatában élő országban a magyar politika és a nemzetként el nem ismert nemzetiségek között a feszültség nőtt.

Az 1849. augusztus 17. óta külföldön élő Kossuth haláláig politikai tényező maradt Magyarországon. Negyvenes években kezdődött kultusza továbbra is töretlenül jelen volt a mindennapokban, az alföldi parasztházak egyszerű faliképeitől kezdve a pártpolitikáig. 1894. március 20-án bekövetkezett halála az egész

országra hatással volt. A tragédia nagy port kavart, az egyházpolitikai reformok által már egyébként is nyugtalanított politikai életben is. A temetés kérdése rop-pant kényes politikai szituációba sodorta az első Wekerle-kormányt.

Kossuth eltemetésére nem volt a magyar vezetésnek forgatókönyve, bár a 92. évében járó beteg Kossuth halála nem volt váratlan. A Ferenc József magyar királyi mivoltát soha el nem ismerő államférfi díszes temetésének az osztrák kormánykörök, és köztük az uralkodó sem adta hozzájárulását, így a hivatalos állami temetés kivitelezhetetlen volt. Wekerle Sándor miniszterelnök két tűz közé került, ugyanis a közvélemény és a függetlenségi pártok (a parlamenti ellenzék) nemzeti hősnek járó, teljes körű állami pompával, sőt emléktörvénnyel járó díszceremóniát akart (emléktörvény Kossuth érdemeiről csak 1927-ben született). A március 20. és az április 1-i temetés közötti időszak a politikai csatározások fényében telt mind az Országgyűlésben, mind Bécsben, de főként az utcákon. A városi tömegek szerte az ország (főleg magyarlakta) vidékein, de különösen a fővárosban sorozatosan tüntettek, betörték azoknak a házaknak az ablakát, ahol nem volt kint a gyászlobogó, megzavartak minden, a kegyelethez nem illő mulatozást (színházi előadásokat, kávéházi élőzenéket), mire a kormány rendőri erők bevetésével kényszerült tömeget oszlatni. Az összecsapásoknak halálos áldozata is volt.

A dualizmus és a kilencvenes évek eme rendkívül mozgalmas időszak nemzetiségi vonulatát vettem vizsgálat alá. Kutatásom során 20 nemzetiségi napi- és hetilap 1894. március-áprilisi számain keresztül tanulmányoztam a legnagyobb magyarországi nemzetiségek álláspontját. A lapokból kiderül, hogy hazánk e négy nemzete, nemzetisége milyen képet alkotott negyvenöt éves távolléte után Kossuthról, a nemzetiségi újságíró értelmiség milyen képet közvetített olvasótáborának a volt kormányzóról. Emellett a vizsgált cikkek nemcsak Kossuthtal kapcsolatban foglalmaztak meg kritikákat, hanem az akkori magyar politika, illetve a politikai elit is az újságírók célkeresztjébe került, vagyis cikkeikből megtudhatjuk éppen „hol álltak” hazánk nemzetiségei a magyarországi politikában 1894-ben, azaz miként illettek bele a nekrológok a nyolcvanas-kilencvenes évek nemzetiségi mozgalmaiba. Utóbbi téma (jelenlegi és jövőbeni) vizsgálata a nemzetiségi kérdés történetéhez mindenképpen hasznos

1. A szerb sajtó

A kiegyezés utáni években a szerb volt a legaktívabb, legszervezettebb nemzetiség. Ellenzéki politikai egyletük a Szerb Nemzeti Radikális Párt volt, lapjuk az újvidéki **Zastava** („zászló”); míg a kormányhoz közelebb álló (de a kilencvenes évekre már nem kormánypárti) szerbek a Szerb Nemzeti (Szabadelvű) Pártban tömörültek, melynek sajtója a zombori **Branik** („elővéd”) volt. 1848-hoz képest – legalábbis hivatalosan – enyhült a szerb és a magyar politikusok viharos viszonya, ugyanis a dualizmus alatt az 1868-as nemzetiségi törvénycikk betartásán túl (amely törvényt, mint ismeretes, nem hajtották végre) nemzetként való elismerést, és egyházuk

szélesebb önkormányzati jogát követelték; a karlócai szerb mozgalomról ismert autonóm Vajdaság ötletét, illetve az anyaországhoz való csatlakozást a hivatalos megnyilatkozásokon belül nem tették szóvá. Ugyanakkor a dualizmus magyarosító politikájára a szerbek a már-már felülvizsgálat alá eső 1848-49-es polgárháborús múlt felelevenítésével válaszoltak és 1892-re választási passzivitást hirdettek meg. Ezt a tendenciát mutatják a két szerb sajtóorgánum 1894. március-áprilisi számai.

Kossuth Lajos halálát nem fogadták tragédiaként a szerbek. Már a gyászjelentések után egyértelművé tették, hogy „*a szerbek nem fognak könnyeket hullatni Kossuth után*” (Branik: 1894. márc. 22.) mert ő „*a szerbek számára nem volt jótét lélek, sem barát*” (Zastava: 1894. márc. 28.). A szerbek Kossuth nevét a „*szerb falvak felgyújtása*”-val és a „*szerbek legyilkoltatása*”-val hozzák összefüggésbe, sőt a Zastava nem átalalta „*a legnagyobb magyar sovíniszta*” megnevezéssel illetni (Branik: 1894. márc. 22.; Zastava: 1894. márc. 23.). A szerbek tehát még négy és fél évtized távlatából is szörnyű polgárháborúnak tekintették 1848-49-et; Kossuth polgári átalakulásért tett érdemeit csak szűkszavúan ismerték el. A nemzeti-radikális szerbek a fekete lobogók „*szent szerb templomokról*” való levételére szólítottak fel (Zastava: 1894. márc. 28.). A Zastava még a temetés napján is felháborodottan írt a „*gyászlobogó-vitáról*” szerb nézőpontból: „*szégyen, hogy Kossuth halála alkalmából a budapesti szerb templom is kirakta a fekete zászlót*” (Zastava 1894. ápr. 1.). Ezzel valósággal a gyász abbahagyására inti a Kossuth iránti szimpátiából kegyeletet gyakorló szerbeket az országban – ami képet közöl valamelyest a hazai szerbek megosztottságáról.

Magyarország szerb lakóinak 1894-ben nem volt teljesen egységes álláspontja Kossuth Lajosról. A szélsőséget a kizárólag borúlátó, negatív hangnemű írásokat közlő Zastava képviselte. Pusztán Kossuth hibáira koncentrált, elutasította a gyász mindenféle formáját, a volt kormányzóban a szerbek rosszakaróját, a magyar sovinizmus megtestesülését látta; szó sem esett a polgári átalakulásban elért sikerekről. A szabadelvű szerbek lapja, a Branik már bizakodóbb szemmel nézett a volt kormányzóra; bár a radikálisokhoz hasonlóan ők is felhívták a figyelmet Kossuth szerepére az 1848-as szerb-magyar harcokban, így ők sem tekintették magukra nézve „betartandónak” a gyászt, de mindemellett nem vitatták érdemeit, s mindazt, amit államférfiként a társadalomért tett. Kossuth neve tehát számukra nem pusztán az 1848-49-es harcokat jelentette. Figyelemre méltó még az a szórványos szerb gyász, amit a magyarsággal teljességgel együttérző (fővárosi) szerbek képviseltek. Nem állítható tehát teljességgel, hogy Kossuth 1894-ben is minden szerb szempontjából egyenlő volt a szerb-magyar polgárháború Kossuthjával.

2. A román sajtó

Ami a legnagyobb magyarországi nemzetiség, a románság értelmiségét illeti, politikaipártjukat 1881. év májusában Nagyszebenben tartott konferenciájukon alakították meg Román Nemzeti Párt néven - ugyanis addig külön pártokban

politizáltak az erdélyi románok (Puttkamer: 2003, 41). A magyar-erdélyi unió ellen foglaltak állást, amelyet inkább „fúziónak” tekintettek; egy Horvátországhoz hasonló autonómiában gondolkodtak. Programjuk követelte továbbá a nemzeti-ségi törvény betartását, sőt revízióját, általános választójogot, és az adórendszer reformját. Harcot hirdettek a kormány magyarosító intézkedései ellen. Az 1881-es nagygyűlést további konferenciák követték (Kossuth haláláig még hat) az immár a román nemzeti mozgalom központjává váló városban. 1894-re, a szerbek mellett a román politikai elit is a választási passzivitás útjára lépett.

A Román Nemzeti Párt főként Bukarestben tanult fiatalokból álló szárnya alapította meg 1884-ben Nagyszebenben a **Tribunát**, Ioan Slavici főszerkesztésével. A radikális nacionalista lap nemcsak a magyarosítás ellen agitált, hanem támadásokat intézett az általa megalkuvóknak tartott (főleg magyarországi) mérsékeltek ellen is. Aköztörténetből ismert román memorandumok ügye kavarta föl leginkább a kedélyeket a román-magyar viszonyban, éppen a Kossuth halálát és temetését övező időszakban. 1894 júniusában a kormány még a Román Nemzeti Pártot is betiltotta. Ilyen hangulatban telt tehát Kossuth temetésének „ügye”.

A mérsékeltek sajtóorgánuma, a **Dreptatea**, melyet 1894-ben a „szebeniektől” távol, Temesváron alapítottak, a „román nemzeti párt szolidaritása” jelszóval (Kemény: 1956, 204), és az erdélyi lapok: a nagyszebeni Tribuna, valamint az ugyanott kiadott **Foia Poporului**, illetve a nagy múltú brassói **Gazeta Transilvaniei** (melynek első számait még cirill-írással nyomták), véleménye Kossuth ügyében egyöntetű volt. Kossuth Lajost a négy román lap ellenségnek kiáltotta ki. A Kossuthhoz kapcsolt fogalmakat illetően nem takarékoskodtak a becsméréssel: Nagyszebenben „*hazánk [Erdély] legnagyobb ellensége*” (Foia Poporului: 1894. ápr. 22.); „*az ország történelme során legnagyobb és legádázabb ellenségünk*” (Gazeta Transilvaniei: 1894. ápr. 1.) szavak vezették föl a halott nevét. Nem különbözött ebben a Dreptatea sem, amely az egyszerű „*nemzetünk ellensége*” jelzőn túl megadta Kossuth Lajosnak a gúnynyal teli „*ablaktörők, zavargók és verekedők istene*” címet is, összemosván a halott nevét a budapesti gyászlobogó-kérdéssel és a zavargásokkal (Dreptatea: 1894. ápr. 3., márc. 25.). A két rivális lap, a Tribuna és a Dreptatea is kinyilvánította, hogy „*Kossuth fajgyűlölő is volt*” (ez a korabeli fogalomkörben sovínisztának értendő), aki – a radikális nagyszebeni lap szerint – „*’49-ben kijelentette, hogy a románok nem emberek*” (Tribuna: 1894. márc. 23., Dreptatea: ápr. 3.). A Gazeta Transilvaniei meg is indokolta a gyász szükségletességét: „*nincs miért siratnunk, mert ő nekünk nem a jót, hanem a rosszat akarta és minden cselekedete a román nemzet megsemmisítését szolgálta*” (Gazeta Transilvaniei: 1894. márc. 25.).

Ami leginkább kiváltotta a román újságírói értelmiség ellenszenvét, az a gyász és a gyászlobogó-problematika volt, az ahhoz kapcsolódó tüntetésekkal együtt. A vizsgált lapok cikkei többségükben ezzel foglalkoztak. A Dreptatea egyenesen „*terrorizmus*” címszóval illeti a magyar fiatalok által elkövetett ablakbetöréseket, amely nyomán „*Temesvár is kényszerítve volt a gyász elmajmolására... névtelen fenyegetőzők*

elérték, hogy a város szinte összes házán kint legyen a fekete zászló” (Dreptatea: 1894. ápr. 3.). Ám a szerbekhez hasonlóan a gyász elutasítása a románok körében sem volt általános. Nem volt kevés azon románok száma, akik kifejezték kegyeletüket; őket a „nemzeti lapok” erőteljes támadás alá vették. A temesvári orgánum ki nem mondva árulónak bélyegzi őket, mondván, hogy *„egy olyan román, aki tudatában van nemzetiségének és tudja mit jelent egy nép szabadsága, az nem tudja siratni egy olyan ember halálát, aki mégoly zseniális lévén is, fagygyűlölő volt és nemzetünk ellensége”* (uo.). Fontosnak tartották éreztetni a román lapok, hogy szó sincs az ország gyászáról, itt bizony csak a magyarok gyászolnak. Ezt legérthetőbben a Tribuna fogalmazza meg, még Kossuth halálhíre előtt: *„a magyarok, de leginkább a magyar politikusok elfelejtik, hogy Magyarország nem csak a magyarok hazája. Magyarország népeinek többsége nem örül sem március 15-nek, sem Kossuthnak, de mégis elvárják, hogy az egész országban az ő politikai nézeteiket vallják... Gondolkozatok magyar politikusok, nem csak nektek vannak vágyaitok és törekvéseitek, nem ti vagytok az egyetlen nemzet a Magyar Királyságban!”* (Tribuna: 1894. márc. 20.).

A temesvári román lap, a Dreptatea tartotta magát a legszorosabban a románok 48-as múltjához: *„ki kell jelentenünk ország-világ előtt, hogy mi most is ugyanazok vagyunk akik 46 évvel ezelőtt voltunk, amikor megvédtük az országot és a trónt a bitorlók elől és mindenki aki együtt érez ezekkel... továbbra is az ország és a trón ellensége marad”* (Dreptatea: 1894. ápr. 20.). *„Csakis a szabadságunkért harcoltunk... [Kossuth] a magyar nemzetnek akart szabadságot, a többinek meg béklyót, elnyomást”* – szól immár a nagyszebeni Foaiapoporului-ból vett idézet (Foaiapoporului: 1894. ápr. 22.).

3. A magyarországi német nyelvű sajtó

A magyarázatot alig igénylő, világos román értelmiségi álláspontnál jóval bonyolultabb képet ad a több mint tíz német sajtóorgánum vizsgálata. Mivel a magyarországi németeket illetően sosem beszélhettünk egységes nemzetiségről, így szervezett, összefogott nemzeti mozgalmuk sem volt. Értelmiségük betagozódott a magyar politikai életbe, különösen a budapesti németek. Többségük a magyar nemzet oldalán részt vett Kossuth gyászolásában, amit 1848-49-es múltjuk is determinált, amikor (az erdélyi szászokat kivéve) hazafias lendülettel a magyar oldalon harcoltak végig az önvédelmi háború, és szabadságharc alatt.

A kormánypárti álláspontot képviselte a legjelentősebb magyarországi német napilap, a **Neues Pester Journal**, illetve a **Pester Lloyd**. Előbbi harmadik, míg utóbbi a nyolcadik helyen állt az országos ranglistán, a napi kiadott példányszámok alapján (Buzinkay 2005: 153). A kormánypárti német újságok Kossuth érdemeit elismerték, elfogadták személyét, mindössze a függetlenségi politikáját utasították el, a kiegyezés mellett téve le voksukat: *„a Függetlenségi Nyilatkozat egy hiba volt, amely csak rontott az ország helyzetén”* (Neues Pester Journal: 1894. márc. 22.). *„A kiegyezés után csak a magyarság életerejébe vetett hit volt közös*

vele... de a hazaszeretet szimbóluma ma a király”(Pester Lloyd: 1894. márc. 25.). A királyhoz való lojalitás kormányozza az állam hajóját, Kossuth tehát 1867 után a múlt embere, a múlt képviselője – olvasható félreérthetetlenül a Pester Lloyd hasábjain.

A kormánypárt '67-es alapokon nyugvó (jobboldali) ellenzékének, a Nemzeti Pártnak a **BudapesterTagblatt** nevű orgánuma- a kor nyolcadik legolvasottabb lapja, a Pester Lloyd mellett közvetítette a párt politikáját a német polgárok felé(Buzinkay 2005: 153). Ez a lap adta a legtöbb, és legbőbeszédűbb beszámolókat a márciusi-áprilisi eseményekről. Politikai állásfoglalásukat Kossuth feltétlen tisztelete (kerülvén Kossuth függetlenségi politikájának témáját), a királyhűség, és a kormány ostromozása jellemzi.Szemrehányóan írtak a kabinetról: „ilyen mélyre süllyedt a magyarországi kormány? Hogy úzhat ilyen olcsó játékot a kegyelethől?”. Majd az utcai zavargások, a rendőri túlkapások és Ferenc József kormányba vetett bizalmának elvesztése után a lap kijelentette, hogy „a kormány erkölcsi vereséget szenvedett”(BudapesterTagblatt: 1894. márc 22., 24.).Kossuth testének végső nyughelyre helyezése után sem tűntek el a kormányt bíráló megjegyzések. Az április 3-i szám kezdő sorai jól mutatják ezt: „Mily bukás! A dölyfös Wekerle-kabinet elvesztette tartását Magyarországon”. A BudapesterTagblattnak a gyász mikéntjéről alkotott álláspontjában a Nemzeti Párt politikai irányvonala fogalmazódott meg: „Minden tiszteletet meg kell adni a halottnak. A nemzet a Korona szankciói nélkül is le tudja róni kegyeletét. Meg kell találni a középutat, hogy a nemzet méltó módon gyászolhassa nagy halottját anélkül, hogy a Korona érzelmeit sértene”(BudapesterTagblatt: 1894. márc. 21.). Ahogy a korabeli vidéki lakosság egyszerre nézett fel szobája falán Kossuth Lajosra és Ferenc Józsefre, a BudapesterTagblatt is egyszerre tisztelt Kossuthot és fejezi ki királyhűségét: „Magyarország hű a múltjához és hű a királyhoz is, akihez szeretettel és tisztelettel kapcsolódik”(BudapesterTagblatt: 1894. márc. 25.).

A BudapesterTagblatt nem tekintett vissza 1848-49-re; Kossuth feltétlen tiszteletét a kormány és a kormánypárt elleni propaganda céljaira is felhasználta. Címlapjait március 22-től április 2-ig gyászkeretben jelentette meg.

Két igen jelentős lapja volt a fővárosi közéletnek a pártfüggetlen**Politisches Volksblatt** és a **Neues Politisches Volksblatt**. Utóbbi szerkesztői és cikkírói között megtaláljuk a kor szellemi és politikai életének jeles alakjait, mint például Jókai Mórt, Apponyi Albertet, vagy a munkásmozgalmi vezetőt, Engelmann Pált(OSZK: Sajtómúzeum honlapja).A két német nyelvű sajtóorgánumot lán-goló magyar hazafiság, hazaszeretet jellemezte. Mivel a két lap illusztráltan jelent meg - ami a korban ritka volt -, ezek a kegyelet remek forrásai. Politikai jellemrajz, állásfoglalás nincs bennük, azonban pátosszal teli hangnemben írtak Kossuthról. A Függetlenségi és 48-as Pártnak véleményét osztották abban, hogy Kossuth ne egyes pártok, hanem a nemzet halottja legyen, mert „a Nagy Patriótát az anyaföld, a nemzet, minden magyar szív gyászolja” (Neues Politisches Volksblatt: 1894. márc. 21.). „A fájdalom kiáltása a Kárpátoktól az Adriáig szól... Kossuth népszerű nemzeti hős volt, halált Szent István Koronájának

ezeréves birodalma gyászolja” – hangsúlyozta a Politisches Volksblatt a magyar állam egységét (Politisches Volksblatt: 1894. márc. 22.).

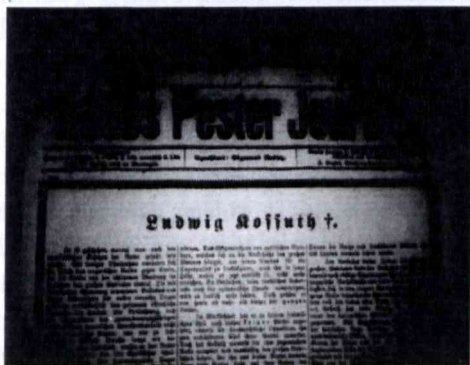
A Függelenségi baloldalnak nem voltak német nyelvű sajtóorgánumai (ahogy szavazóbázisa is főként a magyar nyelvterületről került ki). Mégis irányzatukat illusztrálta egy – még csak nem is politikai – hetilap, a budapesti **Bauzeitung für Ungarn – Zeitschrift für Bauwesen** („Építők Újsága Magyarország - Építésügyi Folyóirat”). A „*Legnagyobb Magyar*” címmel illették azt a Kossuthot, aki ugyanezt a jelzőt Széchenyi Istvánnak szánta. Betegségével való küzdelme leírása közben a „*Legnagyobb Patrióta*” és a „jelen legkiválóbb magyarja” megnevezések is olvashatóak az építőipari lapban. Az utóbbi főként figyelmet érdemel, mert ez a felfogás élesen elüt a Kossuthot a múlt embereként beállító koncepciótól. Az élet-történetét és az ország gyászát nem írja le, mondván, az mindenki számára ismert, de az emigráns Kossuthról a lap „*több mint negyven éve a magyar függetlenség megtestesítőjeként*” ír. Utolsóként említi a cikk a temetést, mely a „*mai napon [április elsején] lesz,*” és „*egy év múlva kell, hogy mauzóleumot emeltesen neki a nép, aki oly sokat köszönhet Kossuthnak, hogy sosem feledheti el*” (Bauzeitung für Ungarn: 1894. ápr. 1.) - írja a lap (Kossuth Lajos mauzóleumának alapkövetételére születésének századik évfordulóján, 1902. szeptember 19-én került sor, míg az építmény csak 1909. novemberére készült el – éppen Wekerle második miniszterelnöksége alatt).

A kétmilliónyi magyarországi németből a századfordulógig csak az erdélyi szászok alig kétszázazres tömege rendelkezett erős és fejlett, nagy múltra visszatekintő nemzeti öntudattal. Ezért célszerű a szász nemzeti mozgalmat a némettől tematikailag külön kezelni. A szerb és a román nemzetiségekhez hasonlóan – bár más úton-módon – ők is küzdöttek a kormány magyarosító politikájával, különösen 1876-tól, amikor autonómiájukat törvénnyel fölszámolták. Az erdélyi szászok legnagyobb múltú napilapja a nagyszebeni székhelyű **Hermannstädter Zeitung** volt. Az északon, a besztercei szász enklávában nyomott **Bistritzer Zeitung** hetilappal együtt szűkszavúan tájékoztatta a szász közvéleményt a torinói és budapesti hírekről.

A Kossuthot illető megnevezések közül a besztercei orgánumban a „*volt kormányzó*” [magyarul az eredetiben], „*a magyar nemzet nagy halottja*” frázisokkal találkozunk, a nagyszebeni lap ellenben egyszerűen csak „*1849 vén diktátora*”-nak nevezi” (Bistritzer Zeitung: 1894. márc. 24., 31.; Hermannstädter Zeitung: 1894. márc. 28.). Míg a Bistritzer Zeitung szerint „*nem kell magyarnak lenni ahhoz, hogy Kossuth érdemeit elismerjük... amiért nemzetiségre való tekintet nélkül kivítva a szabadságot és egyenlőséget*”, a Hermannstädter Zeitung nem ír elismerőt, mindössze különbséget tesz az „*1847-48-as Kossuth és a trónfosztó [Kossuth]*” között. Ám Kossuth „*az OHB élén a szülőföld hajóját viharba küldte*” – ír a besztercei cikk. És nem csak ez volt a hibája: „*Magyarország a magyaroké – ez volt a jelszava 1848-49-nek; a békés szász nép jelentőségét Kossuth nem értette, nem ismerte föl, ez lett 1848-49 végzete... Ha ehhez hasonló démonikus erő ismét erőre kap, akkor nagy a veszély*.” (Bistritzer Zeitung: 1894. márc. 31.). A Bistritzer Zeitung így már a szászok 1848-49-es harcát is a magyarosítás – amit akkor a szemükben Kossuth

testesített meg – elleni harcnak minősíti. Emellett Kossuth „nagy tévedése volt, hogy egy független államot akart létrehozni Európa közepén” – áll ki a Monarchia mellett ugyanazon cikk. Ezen kívül mindkét napilap került az önvédelmi- és szabadságharc témáját. „Kossuth, 1849 vén diktátora... veszélyes ellenfelünk volt. Hatalmát csak a metternichi állam összeomlásának köszönhetette, amely után a tehetetlen bécsi kormányzat mindent megadott... Az utolsó leheletéig a Habsburg-ház ellen harcolt... Az igazi elismerés Széchenyit illeti” (Hermannstädter Zeitung: 1894. márc. 28.). Némely már említett budapesti német orgánummal ellentétben – a Hermannstädter Zeitung a Széchenyi féle fejlődési út mellett tette le a voksát.

Az erdélyi szász lapok nemzeti öntudatuk folytán nem a magyar nemzet nevében írtak és ítélték meg Kossuthot, mint magyarországi német honfitársaik; külön, szász álláspontot képviseltek, amely csak a polgári reformok Kossuthját fogadta el.

4. A szlovák sajtó

Egészen más jellegű volt a szlovák nemzeti mozgalom, mely a sajtóéletükön is meglátszott. A paletta 1848-49-hez hasonlított, amikor egy maroknyi értelmiségi csoport, radikális követeléseket hangoztatva szállt szembe a magyar kormánnyal, de nem találtak visszhangra a szlovák tömegekben, mert azok a magyar nemzet részének érezték magukat, nem alakult (ekkor még) ki bennük szlovák identitás. A század végéhez közeledve növekvő – ám még mindig kicsiny – elitjük által működtetett szlovák sajtó ambivalens képet ad Kossuth halálával és a magyar politikával kapcsolatban.

A parlamenti életen kívül rekedt Szlovák Nemzeti Párt lapja, a turócszentmártoni **Národné Noviny** („Nemzeti Újság”) nemcsak a valóságtól, hanem a szlovák tömegektől is elrugaskodott álláspontot képviselt. „Mindannyian jól tudjuk – szól a citátum –, hogy Kossuth szlovák anyától és szlovák apától származik, Szlovákia szívében született, és a nagybátyja szlovák hazafinak is nevezte” [Zastava: 1894. márc. 30. (A Národné Noviny Magyarországon nem lelhető fel, így a szerb lapok

idézései szolgálnak a kutatás alapjául, de a román és a szász sajtó is citált a szlovák nemzeti lapból)].

Ebből következően ki nem mondva árulónak minősíti Kossuthot, hiszen „*utálta a szlovákokat, így utálni csak egy renegát tud aki utálja a szórvány nemzeteket. A szlovákok csak gyilkost látnak Kossuthban, neve alatt a megsemmisítőjüket értik*” (Zastava: 1894. márc. 30.). A Kossuth-család szlovák származását kiemelő cikk nem alaptalan tényeken alapul, hiszen a családi címerben lévő bakkecske, vagy szlovákul 'kosu' valószínűleg az apai ág egykori szlovák mivoltára utal. Érdeemes megállni a „Szlovákia szívében született” megjegyzésnél, ugyanis a kifejezést maximum a nyelvterületre alkalmazhatták, de a dél-zempléni Monok, abba aligha esett bele (Kossuth Lajos apja, László szülővárosa, Turóc már annál inkább, de a cikkben erről nem esik szó).

A budapesti **SlovenskéNoviny**, illetve a **Vlast a Svet** („Haza és Nagyvilág”) már általánosabb szlovák vélelemnek tekinthető, révén, hogy a szlovák nemzeti központ, Turócszentmárton hatósugara igen kicsiny volt (még 1910-ben is Budapest volt a legnagyobb szlovák város!). A SlovenskéNoviny első személyben közölt a „*nemzet érzéseiről*” a gyászban (többször is a „*temettük*” kifejezéssel). A temetés utáni első szám mindjárt Szent István, és Hunyadi Mátyás mellé helyezi Kossuthot. Itt érdemes visszautalni arra, hogy 1848-ban a szlovákság körében is jelen volt a Kossuth-kultusz, ami bár egy régebbi generáció emléke, de említ a lap a temetésen résztvevők között olyan időseket is, akiket 1848-ban „*szabadítottak fel*”. A SlovenskéNoviny alapján a fővárosi szlovákokat lenyűgözte a külső pompa hiánya ellenére is egyszerű szertartás. „*Ilyen temetés még soha nem volt Magyarországon... a szeretet és az emberek köszönete Kossuthhoz olyan manifesztációvá nőtte ki magát, amilyenről még senki nem is álmodott*” (SlovenskéNoviny: 1894. ápr. 3.).

Joggal lenne állítható, hogy a kisebb visszhangot keltő, magyarellenes NárodnéNovinyval szemben a SlovenskéNoviny magyar hazafias voltára a magyarázat az, hogy a budapesti szlovákok csak etnikai, nyelvi értelemben voltak szlovákok, nem alkottak külön nemzetiséget. Ennek mond ellent, vagy éppen ezt egészíti ki az orgánum „Bánatos Nyitra” című cikke, amely irodalmi hangnemben írja le, ahogy (az egyharmad részt szlováklakta) Nyitra (Szarka é. n.: 138) városa siratja Kossuthot: „*element tőlünk a természetfeletti szép politikai csillag... A magyar nemzet millió felszabadított polgárának már patakokban folyik a könnye a pótolhatatlan drága személy vesztesége felett... [Mi pedig] imádkozunk az Úrhoz... az ő örök, legnemesebb, nagy lelkéért*” (SlovenskéNoviny: 1894. ápr. 12.). Majd a nyitraiakat tovább idézve kijelenti az újság, hogy Nyitra lakói „*nem rakják félre bánatukat*”, további egy hónapig (azaz május 12-ig), ami azt jelenti, hogy kerülnek a szórakozást és a zenés mulatságokat (uo.). Amennyiben a fővárosi szlovákok álláspontját speciálisnak tulajdonítanánk, lévén hogy etnikai testüktől távol éltek, s az asszimiláció küszöbén álltak, a nyitraiak magyar nemzeti érzülete bizonyítja, hogy általánosabbnak is tekinthetjük a fővárosi szlovák közvéleményt.

Gazdasági és szórakoztató folyóirat volta ellenére is sokat cikkezett Kossuthról a **Vlast a Svethetilap**. Politika nem kapott helyet a folyóiratban, de a magyar nemzeti gyászt a lehető legtagabb mértékben adta át olvasóinak. A halálhírt közlő szám gyászkeretben vette végig Kossuth életútját, 1848-as, illetve 1894-es portréjával díszítve. A szabadságharcra való visszautalás kapcsán az ország harcáról többes szám első személyben ír a cikk, például: *„eleinte a szerencse a mi seregeinknek szolgált, és ez a körülmény előre mozdította az álmot, hogy bekövetkezett a Habsburgok trónfosztása és megválasztották Kossuthot az ország kormányzójának”* (Vlast a Svet: 1894. márc. 25.). A főváros eseményeit tekintve csak a gyászhangulat kapott helyet a lap hasábjain, szintén magyar nemzeti érzülettel áthatva: *„nemcsak Budapest, hanem egész Magyarország gyászol, mert nincs egyetlen igaz magyar sem, aki ne érezné át a veszteséget, ami bennünket ért... Neve felejthetetlen marad történelmünkben, aki a hazáért áldozta magát azért, hogy kivívja annak függetlenségét... a lakosság minden rétegének szívében túlcserbul a gyász”* (Vlast a Svet: 1894. április 1., 8.).

5. Összegzés

A temetés április 1-én végül – katonai készültség mellett – rendben lezajlott. Hivatalosan Budapest székesfőváros – tehát nem közvetlenül az állam – finanszírozásával. A végső búcsút adó tömeg létszáma a korabeli és a történészi becslések a százezres lélekszámtól az egymillió föig terjednek. Míg a magyar nemzet méltó módon lerotta kegyeletét volt kormányzójának, addig Magyarország bizonyos nemzetségeinél a ceremónia ellenszenvet váltott ki. Minek volt köszönhető mindez?

A román lapok magyarellenes kirohanásai nehezen magyarázhatóak pusztán 1848-49-es sérelmekkel. A Replica, és a Memorandum ügye okozta túlfűtött kormányellenes román hangulat erőteljesen rányomta bélyegét az 1894-es március-áprilisi cikkekre. Ezért sem figyelhető meg eltérés a temesvári és az erdélyi sajtó között, ugyanis amíg 1848-49 alapján elvárható lett volna egy differenciáltabb Kossuth-kép a magyarországi, illetve erdélyi románoknál, az unió utáni magyarosító politika, illetve a Memorandum ügye egyaránt érintette mindkét román irányzatot. A magyar politika, a magyar kormány gyászolta Kossuthot, vagy legalább rokonszenvet érzett iránta; 1848-49 mellett a kilencvenes évek kormánnyal ellenséges viszonyba kerülő román értelmiségi generációja ezért is zárkózott el szigorúan a gyásztól, „árulónak” kikiáltva azt, aki abban a magyar politika mellett kegyeletét kifejezte. Ennek alapján sorolhatták Kossuthot egy kategóriába a magyarosító szabadelvű párti hatalommal – miként a tanulmányozott sajtóorgánumból kivehető. 1894 tavaszának román, (és szerb) sajtóorgánumaiban tehát az eltel időszakot figyelembe vevő, megfontolt múltértékelés helyett, Kossuthkal kapcsolatban a magyar asszimilációs politikára adtak választ. Egyenes vonal húzható a nyolcvanas-kilencvenes évek román nemzetiségi mozgalma és 1894. március-áprilisa között. Emellett a román és a szerb nemzetiségi mozgalmak kényszerűen passzivitásba vonultak, így az Országházban, a politikai életben nem adhattak

hangot sérelmeiknek, így azok a sajtón keresztül, a Kossuth-nekrológokban „csatantak ki”. Sérelmeik „átfestették” a Kossuth-képet, a temetés kérdése és az ahhoz kapcsolódó politikai afférok adtak alkalmat a magyarosítás elleni felszólalásaikra. A szerb és a román lapokban olvasható álláspontok, vélemények, és a gyász merev elutasítása tehát nem pusztán 1848-49, hanem az 1894-et megelőző évek következménye. Ami a szlovák és a német sajtó összképét illeti, azok hűen bizonyítják a két nemzetiség helyét a századvégi magyar társadalomban.

A passzivitásba vonult nemzetiségi pártoknak, nemzetiségi elitek a korszak „forró pontjain” (Kossuth temetése, Memorandum-per, Nemzetiségi Kongresszus, Millennium stb.) sajtón keresztüli átfogó vizsgálata támaszthatja alá, vagy árnyalhatja, esetleg alakíthatja át a dualizmus kori nemzetiségi kérdés történetét.

Felhasznált irodalom

Sajtókiadványok

Bauzeitung für Ungarn 1894. április 1.
Bistritzer Zeitung 1894. március 24., 31.
Branik 1894. március 22. ford.: Ladóczki Zsolt
Budapester Tagblatt 1894. március 21., 22., 24., 25.
Dreptatea 1894. március 25., április 3., 20. ford.: Major Andrea
Foia Poporului 1894. április 22. ford.: Major Andrea
Gazeta Transilvaniei 1894. március 25., április 1. ford.: Major Andrea
Hermannstädter Zeitung 1894. március 28.
Neues Pester Journal 1894. március 22.
Neues Politisches Volksblatt 1894. március 21.
Pester Lloyd 1894. március 25.
Politisches Volksblatt 1894. március 22.
Slovenské Noviny 1894. április 3., 16. ford.: Kondacs Ildikó
Tribuna 1894. március 20. ford.: Major Andrea
Vlast a Svet 1894. március 25., április 1., 8. ford.: Kondacs Ildikó

Forráskiadvány

Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon a dualizmus korában II. 1892-1900. Összegyűjtötte és jegyzetekkel ellátta Kemény G. Gábor. Budapest, 1956. Tankönyvkiadó.

Szakirodalom

BUZINKAY GÉZA-KÓKAY GYÖRGY: A magyar sajtó története I. – A kezdetektől a fordulat évéig. Budapest, 2005. Ráció Kiadó.

PUTTKAMER, JOACHIM VON: Schulalltag und Nationale Integration in Ungarn. München, 2003.

SZARKA LÁSZLÓ: A szlovákok története. h. n., é. n. Bereményi Könyvkiadó.

Internetes forrás

OSZK Sajtómúzeum honlapja: http://sajtomuzeum.oszk.hu/forrasok/hirlapjaink/hirlapjaink1_2.htm#1_13 (2012. májusi állapot)

Zastava 1894. március 23., 28., 30., április 11m.,m.,m.,mkml,m.,m.,m.